

Verbal dyspraxi i skolan

Vad är det och vad kan vi göra?

Sonia Tota, leg. logoped

Grundsärskolans resursteam
Centrala elevhälsan

Dagens agenda

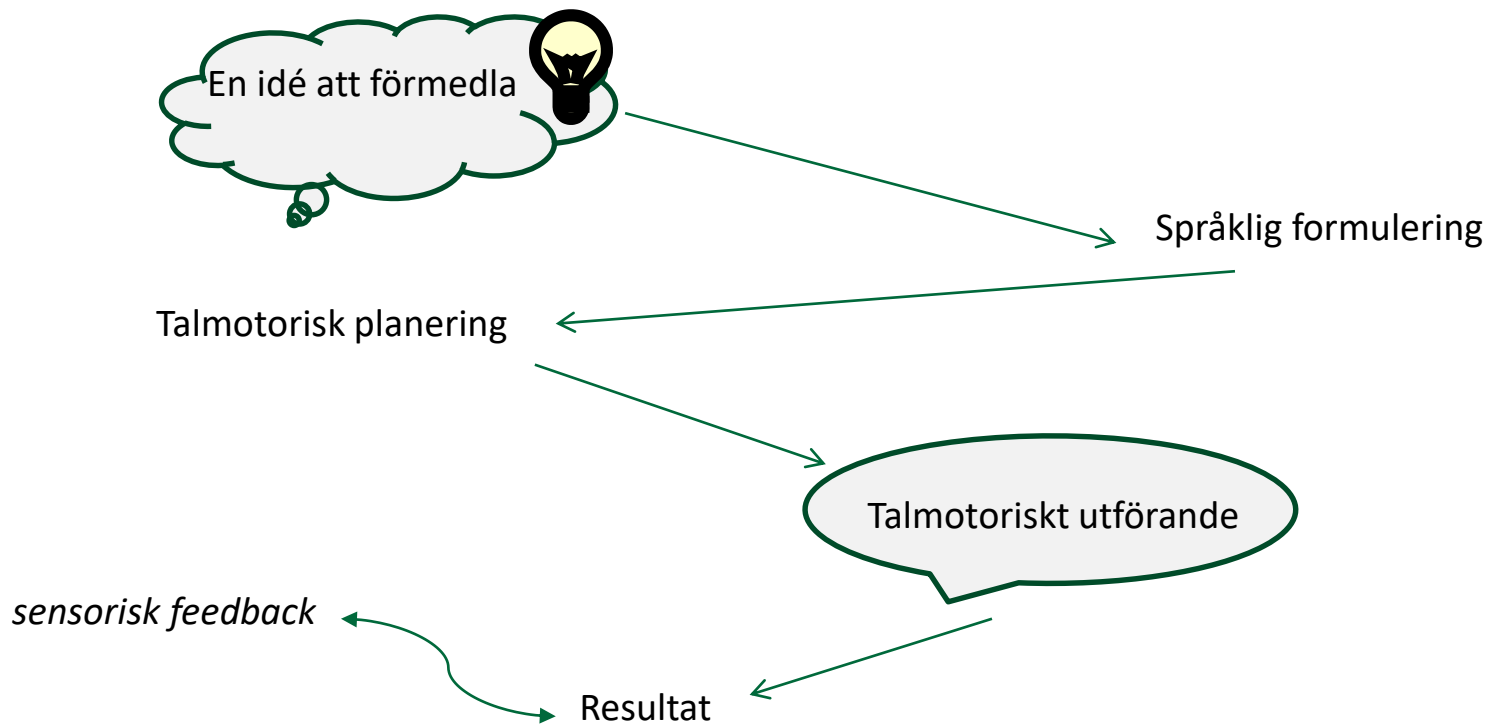
- Vad händer när vi talar?
- När det blir fel på olika nivåer
- **Verbal dyspraxi:** beskrivning
- Verbal dyspraxi – **intervention i skolan**
- Fallbeskrivningar

Vem är jag?

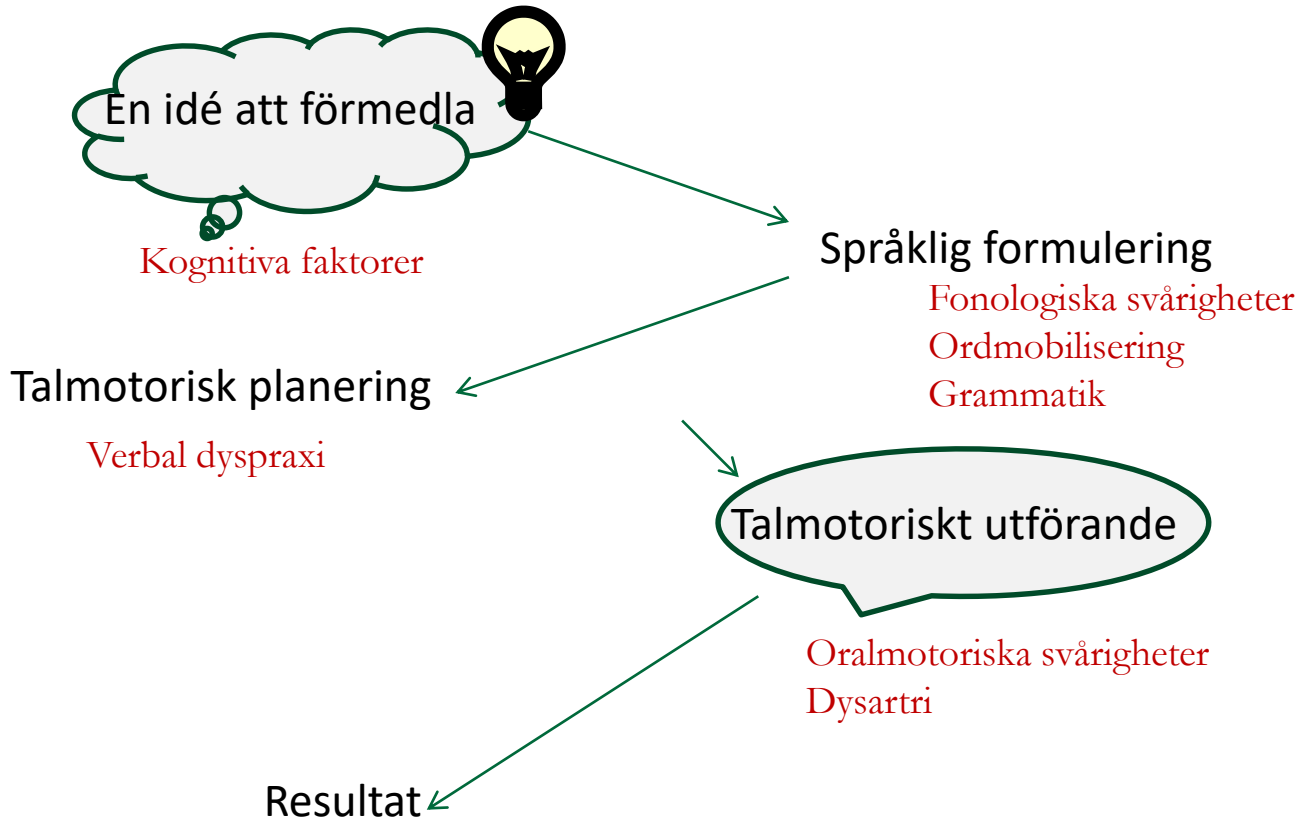
- Jag heter Sonia Tota
- Logoped
- Arbetar i Grundsärskolans resursteam, Centrala Elevhälsan i Malmö Stad
- Har tidigare arbetat inom sjukvård, habilitering och privat.

Vad händer när vi talar?

När det blir fel på olika nivåer

Verbal dyspraxi

- Motorisk talstörning som innebär att man har svårt att viljemässigt planera och programmera talrörelser motoriskt
- Svårigheter att planera talrörelser i rätt följd

[Det här fotot](#) av Okänd författare licensieras enligt [CC BY-SA](#)

Vanliga symptom

- Oförståeligt eller svårförståeligt tal
- Oförutsägbara och inkonsekventa fel
- Svårigheter med prosodi i talet, t.ex. betoning i stavelser
- Svårigheter med övergångar mellan stavelser och ljud
- Begränsat expressivt ljudsystem, även vokaler
- Lättare att uttala ord och korta fraser som är väl inövade
- Trevande i munnen

Vad beror verbal dyspraxi på?

- Oftast okänd orsak – viss ärftlighet

kan dock ibland bero på

- genetiska sjukdomar eller syndrom
- stroke eller hjärnskada

Hur vanligt är verbal dyspraxi?

- Svårt att veta
- Men en siffra som kan vara nära sanningen är 1-10 fall per 1000 i befolkningen
- I grundsärskolan, och bland elever med autism är det betydligt fler, men vi har ingen tillgänglig statistik
- I en studie från 2007 i USA blev 7% av barnen som fick behandling för språkliga svårigheter diagnosen VD

Eleverna med verbal dyspraxi

- Kan ha dyspraxi som sitt största hinder i språkutvecklingen
- Kan ha en mer komplex språkstörning med svårigheter på flera nivåer
- Kan ha tilläggs svårigheter som t ex autism
- Kan ha andra former av dyspraxi, t ex oral dyspraxi, generaliserad, finmotorisk, visuomotorisk mm

Olika grader av svårighet

– med och utan tilläggs svårigheter

1. Har svårt att överhuvudtaget uttala ljud som han vill (pratar inte, väldigt lite eller är helt obegriplig).
2. Kan uttala enstaka ord, men har svårare när längden på meningen ökar.
3. Talar i meningar, men är svårtydlig.
4. Talar i meningar, är lätt att förstå, men har grammatisk/morfologiska brister. Även svårt att berätta sammanhängande eller att svara rätt på frågor. Lättare med kända ämnen.

- <https://www.youtube.com/watch?v=WhtuEM9tE-k>
- <https://www.youtube.com/watch?v=cEOy3APLA-g>

Sekundär problematik

- Elever som inte har fått en tidig intervention utvecklar ofta en omfattande sekundär problematik
- Detta gäller oavsett om dyspraxin är elevens primära problematik eller om det samförekommer med andra svårigheter

Intervention

- **Träning-** Talmotorisk träning ibland under många år
- **Kompensation-** alternativa strategier som underlättar och kompenserar för brister i expressiv språk
- **Strategier-** tidig läsinlärning kan försvåras just av faktorer kopplade till VD, men det skrivna ordet blir den främsta strategin när det väl lyckas

Läs- och skrivinlärning vid VD

- Kräver ofta speciella strategier, om det inte sker spontant
- En del barn med VD kommer till skolan redan som fullfjädrade läsare
- Observera att högläsning utmanar andra förmågor än hos barn utan VD
- Fonologiska faktorer kan hindra både läsinlärning och de flesta strategier som man i vanliga fall tar till för att kompensera just för dessa fonologiska faktorer

Språklig medvetenhet

Om vi vill att barnet ska lära sig att känna igen/särskilja olika ljud, eller leka med ljud/bokstäver

måste vi

arbeta med impressiva övningar

- lyssna- peka
- Para ihop

Verbal dyspraxi/språkstörning

Verbal dyspraxi och språkutveckling, hur gör vi?

- Eleven har ofta en språkförståelse långt över sin expressiva nivå.
- Vill vi utveckla expressivt språkproduktion, med tal, måste vi hålla oss lite under barnets språkliga nivå.
- Att både ligga i den proximala zonen med avseende på språkformulering och talproduktion blir för mycket.

Språklig utveckling

Om vi vill utveckla barnets språk

- utöka ordförråd
- grammatik/morfologi
- meningsbyggnad

måste vi arbeta med impressiva övningar

- lyssna- peka
- läsa-kryssa i
- arbeta med text (använd färdiga ord eller meningar om eleven inte kan skriva själv)

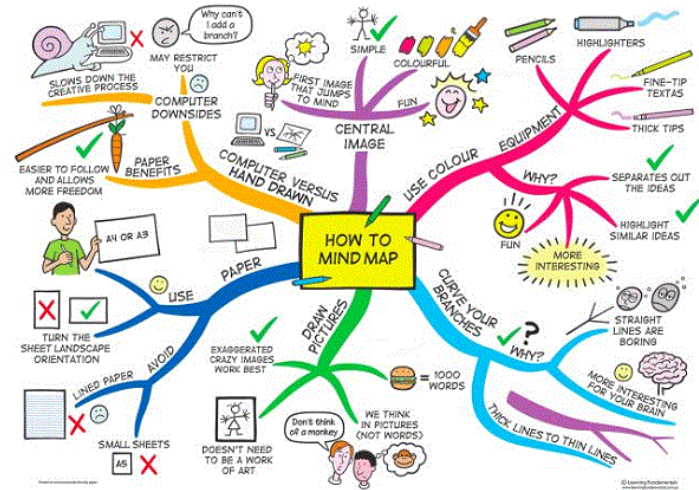
Fallgropar verbal dyspraxi

- Mäta elevens kunskaper utifrån muntliga svar
- Tolka oförmåga som ointresse
- Tolka inkonsekvens i expressiv förmåga som bevis för bristande motivation
- Arbetar man på samma sätt som med andra elever blir det svårt att hitta elevens proximala zon eftersom eleven är på olika nivåer i talet och i språkförståelse/ordförståelse.
- Övertro på struktur, förtydligande och upprepningar

(visuella strategier kan däremot vara till hjälp)

Strategier för att stödja muntlig förmåga

- Tydligt lära in tekniker för att stödja berättande
- Mind maps
- Schema: först sen sist...och/eller vem? När? Var? Händelse!

Talträning/träning av oral motorik?

Dyspraxi

- Behöver riktad talträning för att kunna tala
- Inte alltid befogat med generell träning av oralmotorik (oral dyspraxi?)
- Individuellt träningsprogram, oftast under mycket lång tid. Drill!

Träning verbal dyspraxi

När?

- När det är dyspraxin som ställer till det

Hur?

- Arbeta med "core impairment"
- Att satsa på viktiga ord (grundordförråd) har visat sig vara alltför tidskrävande i förhållande till resultatet
- För att motivera barnet kan det ändå vara en poäng att satsa på viktiga ord samtidigt som man arbetar med talmotoriska övningar

Träning verbal dyspraxi

- Att arbeta med talmotoriska övningar är att träna just det barnet inte klarar av på egen hand.
- Man arbetar då icke-språkligt, bara med att styra talmuskulaturen för att producera valda ljud och stavelser.

Träning verbal dyspraxi

- Man arbetar parallellt med de ljuden barnet kan producera, som kombineras och upprepas i varierande form.

- Samtidigt introducerar man sakta nya ljud.

Inte nöta in – variera!

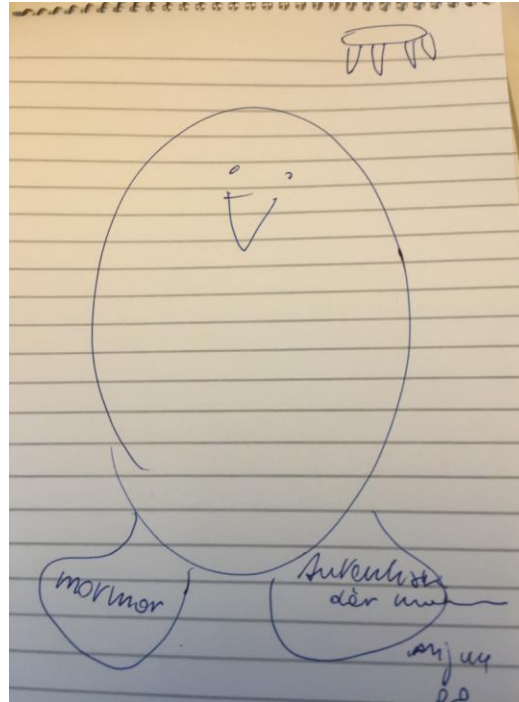
Exempelvis:

- Först vokaler
- Sen stavelser
  - först samma (pa- papa- papapa)
  - sen vokalbyte (papi- pipa- papapi-pipapi osv)
  - sen konsonantbyte (pata- tapa patapa- pataka)
- Sen kombination av stavelse

Inte nöta in
– variera!

Mind map åk 1

Fall 1: Anton

- Anton 7 år. Skrivs in särskolan och bedöms ha en lindrig us. Saknar tal, så hans begåvningsprofil är svagare verbalt än perceptuellt.
- Har introducerats för TAKK, men det används sparsamt av både Anton och omgivning.

Fall 1: Anton

- Anton 11 år: har kommit igång med tecken emellanåt, har ett stort teckenordförråd, men använder den inte. Omgivningen tecknar knappt, upplever att Anton förstår. Anton mkt frustrerad. Man provar att använda väljabilityer. Fungerar bra.
- Uppfyller inte målen för grundsärskolans inriktning ämnen.
- Ny kognitiv bedömning visar nu en måttlig us. Skrivs in i träningskolan.

Fall 1: Anton

- Anton 15 år. Svårt med matte i skolan. Inget tal. Kan många tecken, men lever inte i en tecknande miljö. Idrottsintresserad, tränar flera sporter, är utanför hemmet på egen hand.
- Språkförståelse i nivå med 5,5-6 år.
- GAKK?

Fall 2: Bilal

- 6 år. Inget fungerande tal trots språkförståelse på flerordsnivå. Tvåspråkig.
- Arbetshypotes: dyspraxi?
- Socialt belastad familj.
- Ingen fungerande förskola
- TAKK-intro misslyckas
- Skrivs in i särskolan (träningssklass)

Fall 2: Bilal

- 15 år. Läser ämnesområden, men går i en ämnesklass.
- Regelbunden träning av talpedagog sedan första klass.
- Uttalar nästan alla fonem och konsonantkluster enskilt.
- Talar i korrekta flerordsmeningar.
- Läser enkla texter.
- Svårförståelig pga velofarynxdysfunktion.
- Röstträning.

Fall 3: Cesar

- Autism och utvecklingstörning.
- PECS redan under förskoletiden. Dock svårt med riktning (överlämnar inte bilden).
- Situationsbunden språkförståelse.
- Diskussioner förs kontinuerligt genom åren om man bör utöka ordförrådet när han inte har lärt sig att rikta sig.
- Får kommunikationsdator i åk 2. Börjar då uttrycka även annat än begäran, t ex känslor, kommentarer, berätta, dock fortfarande svag riktning (pekar på datorn ibland när ingen är där)

Fall 3: Cesar

- Begäran om stöd inkommer i åk 6. Cesar har börjat visa intresse för tal, och försöker forma munnen och säga ljud med det fungerar dåligt.
- I skolan börjar man arbeta med ortografisk läsning samt får stöd kring talmotoriska övningar.
- Nu begäran om stöd i åk 8. Cesar är nu talande, och läser och skriver på sin språkliga nivå (1-2 ord gällande intressanta samtalsämne). Frågeställning kring riktning, hur får man Cesar att tydligt rikta sin kommunikation?

Fall 4: David

- Talar knappt (max 20 ord) vid 4,5 år.
- Misstanke om autism, undviker blicken
- Kan några tecken och verkar förstå åldersadekvat.
- Adekvat logopedisk intervention med talmotorisk träning leder till att David börjar prata i 2-3 ordsmeningar och blir förstådd av vuxna och barn innan han fyller 5.

Fall 4: David

- F-klass: David har bra uttal, är lättförståelig. Ibland låser han sig, och vill inte medverka i skolarbete.
- Arbetar med visuella strategier, och med att få struktur på berättande.
- Åk 1: ny språkbedömning. Får diagnos språkstörning.

Obs att inga språkliga svårigheter framkommer i kontakten, erfaren skolpersonal har ej reagerat.

En lyckad intervention

- Kräver mer kunskap och riktade insatser än resurser
- Behöver vara långsiktig
- Inbegriper talmotorisk träning som ges under överinseende av logoped

Frågor

Kan även mailas till : sonia.tota@malmo.se

sonia.tota@malmo.se